

Slenkstis

Pavojai ir pagalba
JAV–Meksikos pasienyje

Iš anglų kalbos vertė
Mantė Zagurskytė-Tamulevičienė

| LAPAS |

leva
Jusionytė

Slenkstis

Pavojai ir pagalba JAV–Meksikos pasienyje

Ieva Jusionytė

Slenkstis

Pavojai ir pagalba JAV–Meksikos pasienyje

Iš anglų kalbos vertė
Mantė Zagurskytė-Tamulevičienė

IEVA JUŠIONYTĖ
SLENKSTIS. PAVOJAI IR PAGALBA JAV–MEKSIKOS PASIENYJE

Į anglų kalbos vertė
Mantė Zagurskytė-Tamulevičienė

Redaktorė
Dangė Vitkienė

Korektorės
Monika Jurkėnienė, Brigita Kulikovskienė

Dizaineris
Jurgis Griškevičius

Maketavo
Violeta Boskaitė

Projekto vadovė
Jonė Juchnevičiūtė

Leidyklos redaktorės
Monika Gimbutaitė, Ūla Ambrasaitė

Projektą finansuoja

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

BROWN

Originalus leidimas

Ieva Jusionyte, *Threshold: Emergency Responders on the US-Mexico Border*,
Oakland, California: University of California Press, 2018
© 2018 by Ieva Jusionyte

Nuotraukos
© Ieva Jusionytė

© Mantė Zagurskytė-Tamulevičienė, vertimas į lietuvių kalbą, 2022
© Ieva Jusionytė „Nuo sienos prie sienos. Pratarinė lietuviškam leidimui“, 2022
© Leidykla LAPAS, www.leidyklalapas.lt, 2022

Visos teisės saugomos
ISBN 978-609-8198-61-4

*Skiriu Bojo, Alexui, kpt. Lopezui
ir visiems kitiems bendražygiams
ugniagesiams, gelbstintiems
gyvybes abipus sienos*

TURINYS

Nuo sienos prie sienos. Pratarmė lietuviškam leidimui	9
ĮŽANGA	17
Aklavietė	21
Klastinga žemė	32
Pirmieji prie sienos	38
Dvišalis saugumas	47
Toksiška valstybės politika	56
Žalojimo ir gelbėjimo politika	63
PIRMA DALIS. KULKŠNIŲ ALĖJA	75
Nogalesas, Arizona, Meksika	77
Sienos šokliai	102
Taktinė infrastruktūra	112
<i>Por otro lado</i>	138
Per gerai apmokami pomidorų skynėjai	160
Atsitiktinis smurtas	170

ANTRA DALIS. PAVĖJUI, NUOKALNIUI, PASROVIUI	177
Brolystė	179
Biurokratizmas	194
<i>Maquiladora</i>	211
Rūgštusis lietus	225
Kelias į Roki Pointą	237
Inscenizavimas	251
Ateities saugumas	272
TREČIA DALIS. TYRLAUKIAI	313
Krovininis transportas	317
Vyras juodomis kostiuminėmis kelnėmis	340
Saistomi įstatymo	353
Įspėjimai	374
Pagalba nėra nusikaltimas	388
Įvairios paskirties žemė	399
Tabletė, kad būtų lengviau eiti	419
EPILOGAS. PUIKI NAUJA SIENA	433
Apie projektą	449
Padėka	465
Nuorodos	473
Bibliografija	499

NUO SIENOS PRIE SIENOS

Pratarmė lietuviškam leidimui

Kas yra siena? Riba, pakraštys, jungtis, atskirtis, pradžia, pabaiga? Atsakymas į šį klausimą – sienos reikšmė – priklauso nuo to, kurioje jos pusėje esi.

Gimiau Šaltojo karo metais, už geležinės uždangos, toje blogesnėje pusėje, iš kurios žmonės, kai labai norėjo ir galėjo, traukė ieškoti laisvės į Vakarus. Ta linija, padalijusi pasaulį į dvi sferas, nebuvo vien simbolinė – politinė ir teisinė perskyra tarp komunistinių autoritarinių Rytų ir liberalių Vakarų kai kur buvo įtvirtinta betonine užtvara. Berlyno sieną pastatė tie, kurie bijojo, kad be jos žmonės pabėgs nuo priespaudos, kad iškeliaus ten, kur jiems suteikiama daugiau teisių. Sieną turėjo būti neįveikiama kliūtis, verčianti pasilikti prieš savo valią. Ir visgi ne visus ji atgrasė. Žmonės bėgo ir žuvo bėgdami. Ne tiek daug tokių buvo. Bėgti iš sovietinio bloko buvo sudėtinga ir pavojinga. Mano prosenelis išvyko iš Lietuvos palikdamas šeimą, savo vaikus, tarp jų ir mano močiutę. Jam likti būtų reiškę mirtį. Bet dauguma pasiliko savuose namuose, laukė tinkamų sąlygų atsikovoti savo šalį. Visi beveik pusę amžiaus laukėme, kol Lietuvos valstybė pagaliau atkūrė nepriklausomybę. Staiga sienos neberiboją mūsų laisvės. Įtvirtintos dvišalėmis sutartimis

su kaimynais, jos tapo Lietuvos valstybingumo išraiška. Iš Sovietų Sąjungos gniaužtų išsivadavusiose Rytų ir Vidurio Europos šalyse sienos buvo populiarios: mes norėjome žemėlapyje apibrėžti valstybių kontūrus ir taip teisiškai ir simboliškai įtvirtinti savo suverenitetą. Bet mūrinių ar spygliuotų tvorų nenorėjome. Šaltojo karo pūviai pamažu pradėjo gyti, tačiau randai – prisiminimai, ką reiškia būti kitoje sienos pusėje, – mūsų sąmonėje liko.

Sienas studijuoti pradėjau prieš šešiolika metų. Kaip antropologė, prie šios temos bandžiau prieiti be išankstinių nuostatų. Sienos nėra savaime suprantamos. Jos nėra duotybė. Mes patys jas sukuriame. Sienos – tai socialiniai dariniai, kurie turi teisinę, ekonominę, kultūrinę prasmę. Bėgant laikui, jos kinta, nes keičiasi politinės formos, kurios jomis apsibrėžia savo galios lauką. Dabar pasaulis pasidalijęs į nacionalines valstybes, kurių sienos yra jų suvereniteto išraiška. Kiekviena siena yra kitokia, atsiradusi skirtingomis istorinėmis ir politinėmis aplinkybėmis. Prabėgus kiek daugiau nei dešimtmečiui po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir mums bei mūsų kaimynams įstojus į Europos Sąjungą, kai kurios iš mūsų sienų tapo nereikšmingos. Pradingo pasų kontrolės punktai prie Lenkijos ir Latvijos. Apie kitas sienas – su Kaliningradu ir Baltarusija – kalbėta nedaug. Jas prisiminėme tik 2021-ųjų vasarą, kai prie Lietuvos ir Baltarusijos sienos pasirodė prieglobsčio prašytojai.

Pasienyje susiduria prievarta ir laisvė. Lyginti Lietuvos ir Baltarusijos sieną su Vakarų Kranto užtvara Jeruzalėje ar su

Šiaurės Korėjos demilitarizacijos zona nėra taip paprasta, nes kiekviena jų pastatyta savitame istoriniame kontekste. Ir visgi visos jos turi kai ką bendra. Jos neva simbolizuoja stiprybę, bet yra silpnybės išraiška. Sienos atrodo stiprios tik televizoriaus ekrane. O už jo – įkūnija egzistencinę baimę. Politikos mokslininkė Wendy Brown rašo, kad sienos yra statomos ar stiprinamos tada, kai valstybė pradeda jausti prarandanti suverenitetą. Šiais laikais tai susiję su globaliais ekonominiais ir socialiniais reiškiniais: laisvu idėjų, kapitalo ir prekių judėjimu, kuris sumažina vyriausybių galią priimti nepriklausomus sprendimus. Bijodamos prarasti savo reikšmę, valstybės ieško lengvesnio būdo parodyti savo galią – stato sienas žmonėms. Tos sienos beveik visur yra kiauros. Jos praleidžia prekes ir pinigus, bet nepraleidžia tų, kurie mažiau turtingi, turi tamsesnę odos spalvą, išpažįsta kitą religiją ar dar kaip nors neatitinka kviečiamų užsieniečių apibrėžimų. Kažkodėl nesuprantame, kad skirstydami visuomenę į tuos, kurie laukiami, ir tuos, kurių nenorime priimti, tik giliname nelygybę tarp abiejų sienos pusių ir kad tai nelygybei išlaikyti net ir betono sienų vieną dieną neužteks. Jau neužtenka.

Sienos – tai vaizduotės ribos. Bet jos labiau riboja vaizduotę tų, kurie jas stato, nei tų, kurie svajoja apie geresnį gyvenimą, laisvę, saugumą, darbą. Meksikos pusėje siena su JAV tapo drobė įvairiems meno projektams. Ana Teresa Fernández ją nudažė ryškia mėlyna spalva, kad rūdijantis metalas susilietų su dangumi, ir taip sukūrė optinę sienos išnykimo iliuziją. Siena skiria

nuo svajonių, dažnai – ir nuo šeimos. Bet ji yra ir viltis – paskutinė kliūtis kelionėje ieškant „amerikietiškosios svajonės“. Koks didelis skirtumas nuo JAV sienos pusės, kur pasieniečiai jokių menininkų artyn neprileidžia, kur ta siena apvyniota dygliuota viela, kur ją saugo ginkluoti pareigūnai. Čia, šioje užtvaros pusėje, šalyje, kurioje dabar gyvenu, siena simbolizuoja baimę.

Sienos išreiškia vertybes, nustato jų hierarchiją. Kas svarbiau: laisvė ir žmogaus teisės ar *status quo* ir pokyčių baimė? Keista ir liūdna vėl būti toje uždarytoje pusėje, toje, kuri stato sienas. Berlyno siena irgi skyrė laisvę ir prievartą, tik tuomet komunistinė Rytų Vokietija buvo ta baimę kurstanti pusė. Jei prieš pusę amžiaus kalėjimas buvo Rytų Berlynas ir visa Rytų Europa, tai dabar į kalėjimą panašesni pietų Arizonos miestai. Tie, kas sugeba pereiti sieną, uždaromi į spygliuotomis tvoromis aptvertus sulaikymo centrus. Gyvename kalėjimų visuomenėje. Arba, kaip kažkas užrašė ant metalinės tvoros, skiriančios Meksiką nuo Jungtinių Amerikos Valstijų: „Sienos – randai žemėje“.

Visgi sienos ne tik išskiria, bet ir suvienija. Jos ne tik riboja, bet ir sutelkia. Pasienyje matome solidarumą, savitarpio pagalbą. Galbūt dėl to, kad ten susiduria ir konkuruoja prievarta ir laisvė, jos pritraukia skirtingas vertybes turinčius žmones. Bet tokių yra labai nedaug. Didesnė visuomenės dalis, ta, kuri labai mėgsta kalbėti apie pralaidžias sienas ir sienų saugumą, kalba iš nuotolio, negyvenę pasienyje ir nesuprasdami pasienio gyventojų kasdienybės. Labai jau lengva apie sienas kalbėti

metaforiškai. Dėl to jos tokios svarbios politikoje. Atverti ir užverti sienas tampa populistiniu sprendimu. Bet jos yra ne tik metaforos. Tiems, kuriuos jos skiria nuo artimųjų, nuo saugumo, nuo geresnio gyvenimo, jos yra geležinės ir mūrinės – ir laužančios kaulus. Siena atskiria bendruomenes, kurių kasdieniai rūpesčiai paaukojami įsivaizduojamo nacionalinio saugumo labui.

Parašiau šią knygą norėdama pakviesti pažvelgti į sieną per antropologijos prizmę. Slenkstis yra ir įėjimas, ir kliūtis. Tai riba, padalijanti erdvę į dvi puses. Bet angliškas žodis *threshold* turi ir kitų, verčiant pasimetančių prasmių. *Thresh* reiškia „kulti“ – minti kojomis ar varinėti gyvulius po suklotus išdžiovintus javus, daužyti kulstais ar spragilais augalų varpas, siekiant atskirti grūdus ar sėklas. Šis veiksmas turi prievartos žymių. Kelerius metus bendravau ir savanoriauau su ugniagesiais gelbėtojais ir greitosios pagalbos paramedikais abiejose JAV ir Meksikos sienos pusėse ir šioje knygoje pasakoju apie kasdienį gyvenimą pasienyje, apie didelius ir mažus nutikimus, tiek dėl sienos, tiek nepaisant sienos, apie teisę ir moralę, apie baimę ir savitarpio pagalbą, apie ribas ir solidarumą. Svarbiausia, ši knyga yra kvietimas peržengti mąstymo slenkstį ir pažvelgti į sienas kaip į socialinį ir materialinį darinį, pamatyti ir pabandyti jas suprasti per gelbėtojų – žmonių, kurių kasdienis darbas yra kovoti su jos žalingomis pasekmėmis sveikatai, gyvybei, aplinkai, – perspektyvą. Mane jie daug ko išmokė. Ir tos pamokos, išmuktos toli nuo gimtųjų namų, padeda suprasti,

kas vyksta čia ir dabar, Europos ir Lietuvos pasieniuose, kurie kinta nepaisant mūsų nenoro tai pripažinti. Todėl ir žaviuosi antropologija – kartais būtina keliauti į kitus kraštus ir pažinti kitokius gyvenimo būdus, kad iš naujo įvertintum savo.

Slenkstis yra ne tik laiptas ar pakopa, ne tik rąstelis ar lentelė durų staktos apačioje, kurią peržengiame įeidami į namo vidų. Lietuvių kalbos žodyne irgi yra daugiau šio žodžio prasmų. Slenkstis reiškia sandūrą. Taip pat – leidžiamą normą ar pokyčio ribą. Tai gali būti ir pavojų ar susirūpinimą keliantis atvejis. Sieną šioje knygoje, kaip ir sienos visur kitur, yra tokie daugiaprasmiai slenksčiai.

Љзана

JAV ir Meksikos siena yra *una herida abierta*ⁱ, ties kuria trečiasis pasaulis brūžinasi į pirmąjį ir ima kraujuoti. Iki susidarant šašui, žaizda kraujuoja toliau, ir susiliedamos abiejų pasaulių gyvybinės jėgos suformuoja trečią šalį – pasienio kultūrą.

GLORIA E. ANZALDÚA

Borderlands / La Frontera: The New Mestiza

i Atvira žaizda (isp.).

AKLAVIETĖ

„Vámonos?“ⁱⁱ – Alexas laukė, kol išoksiu į kabiną, pasiruošęs užvesti variklį¹.

Gaisras kilo Meksikoje. Mes buvome už kelių kilometrų į šiaurę nuo sienos, Jungtinėse Valstijose, vilkėjome tamsiai mėlynus Nogaleso priemiesčio priešgaisrinės tarnybos marškinėlius. Baimindamasis, kad gaisras nepersimestų į mūsų teritoriją, vadas nurodė važiuoti patikrinti pasienio².

Skubėti nereikėjo. Traukdami į pietus pravažiavome „Buena Vista“ vadinamą rančą: kelis dykumoje susispietusius namus, kurių nublyškusią odą vos dengė čiliniai algarobai. Galėjau suprasti, kodėl anuomet Johnas Wayne’as čia kūrė filmus: šis kraštovaizdis tobulai tiko Holivudo vesternams. Keli hidrantai pradėjusiais blukti raudonais dažais pasakojo kitą istoriją – apie planus plėsti gyvenvietę. Tačiau taip jau nutiko, kad pro rančą ėjo intensyviós prekybos narkotikais ir žmonėmis kelias. Vietos gyventojai sako, kad su nelegalia prekyba asocijuojamo smurto baimė atbaidė potencialius namų pirkėjus ir sunaikino svajonę įkurti bendruomenę. Pravažiavome geltoną kulkomis išmargintą ženklą, žymintį akligatvį

ii Važiuojam? (isp.)

(„Mokėsi šaudyti į taikinį“, – užtikrino mane Alexas), atkabino vartus su vos įžiūrimu užrašu „Įžengti draudžiama“ ir už kelių posūkių atsidūrėme palei valstybių sieną besidriekiančiame žvyrkelyje.

Iš toli siena tėra tamsi linija, vingiuojanti palei kalvoto kraštovaizdžio kontūrą, o iš arti primena dygliuotą stegozaurų keterą, giliais linkiais grasinančią ir bauginančią. Į rytus ir į vakarus kiek akys užmato pasieniu vedantis kelias yra pasieniečių magistralė – šiomis kalvomis aukštyn ir žemyn baltais su žalia juosta pikapais važinėja federaliniai pareigūnai, ieškodami neteisėtai sieną kirtusių asmenų ir tikėdamiesi konfiskuoti įspūdingus, į antraštes pateksiančius marihuanos, kokaino ar metamfetamino kontrabandos krovinius, bet dažniau susiduria tik su išsekusiais migrantais nudriskusiais drabužiais ir pūslių nusėtomis pėdomis.

Šiuo keliu galėjo naudotis ir priešgaisrinė tarnyba, bent jau skubiais atvejais. Važiuodami pasieniu ir toliau stebėjome dangų, ar nėra dūmų. Vos prieš kelias dienas vaikiausi liepsnas su meksikiečių ugniagesių – *bomberos* – komanda Nogalese, Sonoroje. Buvo gegužė, dar daugiau kaip mėnuo iki vasaros liūčių, ir gaisrai išpliekisdavo taip dažnai, kad kartais *bomberos* iš vieno iškvietimo į kitą vykdavo nė nespėję atsipūsti. Šioje pusėje, Arizonoje, gaisrų kildavo rečiau, tačiau prasidėję jie galėdavo greitai išplisti, niršiai rydami sausą augmeniją, ir JAV miškų tarnybai neretai tekdavo siųsti sraigtasparnius bei elitines ugniagesių komandas, *hotshots*, kurie atokiuose kanjonuose

su liepsnomis kovodavo ištisas dienas ar net savaites. Arizonoje nuo aštunto dešimtmečio vidutinei temperatūrai pakilus 2,3 °F (~1,3 °C), krūmynų gaisrai tapo dažnesni ir smarkesni³. Tą rytą šalia sienos žvalgydamiesi dūmų, mudu su Alexu dar nežinojome, kad Sonoroje popiet kilsiąs La Sierra gaisras maždaug 27 km į vakarus nuo mūsų, kitoje Nogaleso pusėje, kirs sieną ir išdegins šimtus hektarų, o jam pažaboti prireiks bendrų Meksikos ir JAV ugniagesių pastangų. Tarptautinis bendradarbiavimas tokiose situacijose įprastas – ekstremaliųjų situacijų vadovai ir gelbėtojai žino, kad siena ugnies nesustabdo. Neužkerta ji kelio ir staigiems potvyniams, nuodingiems garams ar bet kokiai kitai gamtos ar žmogaus sukeltai katastrofai.

Pasiekėme vietą, kur metalinė siena staiga baigiasi ir prasižada kelių spygliuotos vielos eilių bei žemai pritvirtinto plieninio strypo konstrukcija, vadinama Normandijos užtvara. Sausuoju sezonu, kai akiratyje vien vešliai žaliuojantys medžiai ir pavienės vandens balos, nematyti, kad čia vingiuoja Santa Kruso upės vaga, kertanti sieną statmenai, iš pietų į šiaurę. Tai svarbus kelias migruojantiems laukiniams gyvūnams: elniams, pekariams, pumoms, ocelotams ir vieninteliam Jungtinėje Valstijose žinomam laukiniam jaguarui vardu El Jefe, gyvenančiam Santa Ritos kalnuose. Inžinieriai šioje vietoje tvoros nestatė, nes vientisa konstrukcija galėtų pakenkti nykstančioms rūšims ir sukelti pavojingų potvynių⁴. Apie šią spragą žino ir neteisėtai sieną čia kirtę žmonės, tarp jų migrantai ir narkotikų mulai. Sausos upių vagos – gyvybę palaikantys kapiliarai,

nesirenkantys, kam suteikta teisė čia būti, – yra patogus kelias per kalvotas dykumos vietas.

Dūmų vis dar nematome. Keista, bet nematome ir pasieniečių.

Alexas pasieniečiams simpatijos nejaučia. Dirbdamas, kai tenka važiuoti pro patikros punktą I-19 greitkelyje, juos sutinka dažnai, bet jie į Alexą žvelgia įtariai. „Tie vyrukai į Nogalesą atkeliauja kažkur iš šiaurės, tarkim, Montanos – baltųjų „šventotojo sosto“, ir prie patikros punkto mato visą dieną pirmyn atgal važinėjančius meksikiečius.“ Alexą stabdo neatsižvelgdami į transporto priemonę – nesvarbu, tai jo asmeninis automobilis su ugniagesių sąjungos simboliais ir ant galinės sėdynės numestu ugniagesio kostiumu ar tarnybinis pikapas su valstybiniais numeriais. Alexas vis tiek sulaukia tų pačių klausimų: „Ar tai jūsų transporto priemonė? Ar bagažinėje nevežate kitų asmenų?“ Jis žino atrodantis kaip stereotipinis meksikietis: žemas, kresnas, juodais plaukais ir tankiais ūsais. Kai užsisako *chilaquiles* su papildomomis *tortillas*, jaunos Sonoros padavėjos nesulaiko šypsenu. Jis dar ir užsispyręs. „Tiesiog nusijuokiu. Niekada neatsakau“, – sako jis, turėdamas omenyje federalinių pareigūnų užduodamus klausimus. Tikiu juo, nes mačiau, kas vyksta gaisrinėje: stačiokiškos Alexo pastabos paprastai priimamos kaip užgaulės. Jis neketina keistis. Kartą po bendrų pratybų Nogaleso tuneliuose Alexas nepabijojo vienam pasieniečiui pasakyti, kad tikros nelaimės atveju jis nepasiliktų gelbėti sužeisto federalinio pareigūno – griebtų savo partnerį ir

gelbėtų jūdvių gyvybes. „Aš atviras šiknius“, – pats pripažįsta. Pasieniečiai veikiausiai jaučia jo priešišumą, nes nuolat siunčia Alexą antrinei patikrai. Jis sutinka mokėti tokią kainą, kad tik galėtų jaustis teisus.

Gelbėtojų automobiliu paklusniai raizydami sudėtingą dykumos reljefą pasiekėme ryčiausią mums priklausančios teritorijos ribą ir sustojome apžiūrėti surūdijusios stulpinės tvoros, nusidriekusios toli iki horizonto. „Anksčiau pro čia į Meksiką kontrabanda gabendavo viščiukus“, – sako Alexas. Viščiukas ispaniškai yra *pollo*. Susimąščiau apie žiaurią ironiją: šiandien vieninteliai sieną kertantys *pollos* susimoka *polleros* („viščiukų piemenims“) po kelis tūkstančius dolerių už galimybę ilgomis pamainomis dirbti paukštienos perdirbimo įmonėse Ohajuje, Misūryje ar Šiaurės arba Pietų Karolinoje.

Nors nuo mano atvykimo čia praėjo jau metai, vis dar nekantriai laukdavau Alexo pasakojimų apie gyvenimą šalia sienos. Tomis lėtomis dienomis, kai visi darbai gaisrinėje būdavo atlikti, automobiliai patikrinti, kalbėdavomės ištisas valandas, nepertraukiami nė vieno iškvietimo. Toks ritmas – pramaišiui veiksmas ir nuobodulys – man buvo nesvetimas. Baigusi skubiosios medicinos pagalbos technikų, paramedikų ir krūmy-nų gaisrų gesinimo kursų, prieš atvykdama į Arizoną kelerius metus savanoriavau kaip ugniagesė ir paramedikė Floridoje. Nogaleso priemiesčio priešgaisrinė tarnyba buvo viena ramesnių. Poilsio kambaryje ant lentos užrašytas skaičius 74 rodė, kad penktą šių metų mėnesį laukėme dar tik 75 skambučio.

Kitaip nei pradžioje, dabar jau nebedegiau noru su švyturėliais ir sirenomis lėkti į įvykio vietą – kilus gaisrui, apsivertus automobiliui ar ką nors ištikus miokardo infarktui; išmokau vertinti laiką, kai iškvietimų nebūdavo. Lėtas dienas skirdavau etnografijai.

Atrodė, kad toji diena bus viena iš lėtųjų: dar nesimatė jokių krūmynų gaisro ženklų. Pasukę atgal pastebėjome pasieniečių automobilį. Pareigūnas mus pamatė ne iš karto. „Tikriausiai kliudėme jutiklį, kai apsisukdami nuvažiavome nuo kelio“, – padarė išvadą Alexas. Lėtai važiuodami stebėjome, kaip pasienietis eina link vietos, kur tvora kerta išdžiūvusią upės vagą, stabteli ir apžiūri. Veikiausiai išgirdęs automobilio variklį, jis staiga atsisuko tiesiai į mus. Kai privažiavome arčiau, Alexas kilstelėjęs ranką pasisveikino, bet nei jis, nei aš nepastebėjome, ar pareigūnas atsakė tuo pačiu. Kartais atsako.

Pasieniečių žodyne Sonoros dykuma vadinama nesvetiną teritorija. Tai kliūčių ruožas, kurį migrantams tenka įveikti, kad patektų į Jungtines Valstijas. Sieną netoli Nogaleso ar Sasabės kirtusiems žmonėms tenka eiti tris dienas iki Grin Valio (Green Valley) ar Tri Pointso (Three Points), artimiausių didesnių gyvenviečių į šiaurę nuo patikros punktų. Iki Tusono – maždaug penkios dienos kelio. Bet tik einant tiesiai. Palikti vedlių, ištroškę ir nebesiorientuojantys žmonės paklysta ir ima vaikščioti ratais. Tai žiaurus ir ilgas išgyvenimo laukinėje gamtoje žaidimas, kuriame nepasirengę dalyviai bando išvengti mirties, kuria grasina saulė ir reljefas. Nuo tada, kai

valstybė pastatė naują, aukštesnę tvorą (teoriškai veiksmingesnę apsaugą nuo neteisėto sienos kirtimo) ir pritaikė pažangiausias stebėjimo technologijas, žmonių maršrutai iš pasienio miestelių persikėlė į dykumą – sekinančią teritoriją, kurioje ne taip lengva išsaugoti gyvybę. Nuo 2001 metų vien Tusono pasienio sektoriuje rasta 2 500 žmonių palaikai⁵. Dauguma jų – nelegaliai atvykę migrantai iš Meksikos ir Centrinės Amerikos. O kiek dar tokių, kurių palaikai kol kas nerasti ir neatpažinti. Ir niekas nežino, kiek išgyvenusiųjų kenčia dėl ligų ir kelionėje patirtų traumų.

Žudynių laukai, neoliberali krosnis, atvira masinė kapavietė – šiuose apibūdinimuose užfiksuotas dyko žemės ruožo žiaurumas ir tragiškumas⁶. „Įstabi neviltis barškesiu sutrikdo žemę tarsi didžiulės gyvatės uodega, įspėjanti apie mirtiną įkandimą, slypintį po atviruko vertais saulėtekiais“, – apie apgaulingą dykumos kraštovaizdžio grožį rašė Luisas Alberto Urrea⁷. Tai dygių augalų karalija – šokinėjančiųjų lazduvių, stambiadyglių opuncijų ir didžiųjų karnegijų. Griovose ir ant uolų gyvena naktį nematomos barškuolės ir skorpionai, pekariai ir laukinės katės. Pažįstu paramediką, kuriam yra tekę gydyti pumos užpultą migrantą, – jo kakle gyvūno nagai buvo palikę gilių plėštinių žaizdų. Tačiau daugiausia keliaujančiųjų per dykumą nukentčia nuo oro sąlygų – vasaros dienomis temperatūra pakyla virš 43 °C, o žiemos naktimis nukrinta žemiau nulio⁸. Pavojingam kraštovaizdžiui primestos apsaugos strategijos, pradedant tvoromis ir baigiant patikros punktais, reljefą pavertė ginklu,

luošinančiu ar žudančiu tuos, kurie pažeidžia įstatymus ir be reikiamų dokumentų įžengia į Jungtinių Valstijų teritoriją.

– Nesuskaičiuočiau, kiek dykumoje išgelbėjome žmonių, – sako Alexas.

Kartą jis šešias valandas ieškojo mažamečio, kuris nuklydo, išsekusiai motinai užmigus po medžiu. Viskam pasiryžusi moteris įsidavė pasienio pareigūnams, maldaudama padėti rasti sūnų. Pasieniečiai iškvietė pėdsekį – pareigūną, gebantį aptikti ir suprasti natūralaus reljefo pokyčius, rodančius, kad eita žmogaus ar gyvūno arba važiuota transporto priemonės. Po valandas trukusių paieškų, žygiuojant sudėtinga kalvota vietove pagal pėdsakus, jiems pavyko rasti vaiką⁹. „Rado jį be menkiausio įbrėžimo. Vaikas šešias valandas išbuvo vienas dykumoje, ir jam nieko nenuitiko – neprireikė medikų pagalbos“, – pasakojo Alexas. Retam šitaip pasiseka. Paklydę migrantai dažnai išvis nerandami arba randami itin sunkios būklės. Alexui yra tekę matyti taip smarkiai dehidratavusių žmonių, kad jų kūnai tiesiog nefunkcionavo. „Kartą čia radome moterį ir bandydami jai padėti pastebėjome, kad jos burnoje buvo skruzdžių. Skruzdės sulindo į burną, nes ten vis dar buvo drėgna. Jos ieškojo vandens. Baisus vaizdas.“

Alexui yra tekę rinkti žmonių pirštus ir galūnes, nukirstas krovininio traukinio ratų, dokumentų neturintiems migrantams bandant užsikabinus už traukinio nusigauti į šiauriau esantį Tusoną, ar nurėžtas aštrių pasienio tvoros kraštu. Jis dalyvavo ir gelbėjimo bei (daug dažniau) kūnų paieškos operacijose,

kai kitapus sienos žmones pasiglemždavo neramūs Nogaleso upės (Nogales Wash) vandenys. Blaškomi srovės, jie trenkiasi galva į akmenis ar pasroviui plaukiančias nuolaužas ir kitoje sienos pusėje atsiduria jau praradę sąmonę ar nebegyvi. „Dauguma jų tiesiog ėjo ieškoti darbo“, – pasakė Alexas. Kurį laiką važiavome tylėdami.

Arizonos ir Sonoros pasienyje dirbantys ugniagesiai nuolat gauna iškvietimų gelbėti žmones iš pavojingų situacijų, apie kurias pasakoja Alexas, o koordinatės dažniausiai nurodomos kaip „kažkur ten“. Bet jiems tenka atlikti ir kitokių, kitur neįprastų užduočių. Gelbėtojams, jau ir taip įpratusiems prie netikėčiausių situacijų, siena kelia specifinių iššūkių. Pavyzdžiui, muitinės pareigūnai ne kartą prašė Nogaleso ugniagesių galingais gelbėjimo pjūklais prapjauti marihuanos prikimštus degalų bakus, ratlankius ir padangas. Kartais pjaunant metalą pasirodžiusios kibirkštys uždegdavo kvaišalus. Ugniagesiai tais laikais nedėvėdavo kvėpavimo aparatų ir niekas nesivargindavo užpildyti saugos dokumentų. „Juokėmės iki nukritimo, – vėliau apie vieną tokių nutikimų pasakojo ugniagesių vadas. – Jautėmės išbadėję.“ Tačiau ne viskas būdavo juokinga. Kai apie 1995 metus Alexas pradėjo dirbti Nogaleso priešgaisrinėje tarnyboje, greitosios pagalbos automobilyje prie sėdynių būdavo pritvirtintos neperšaunamos liemenės, o vykstant į iškvietimą prie sienos nurodoma dėvėti kevlarinį šalną. „Į mus šaudydavo, mėtydavo akmenis.“ Per iškvietimus, susijusius su prekyba narkotikais, gelbėtojams kildavo pavojus, nes, teikdami pagalbą

įvykio vietoje, jie dažnai būdavo palaikomi teisėsaugos pareigūnais. „Pažeidėjams nelabai rūpi, kas yra kas. Pareigūnai yra pareigūnai.“

Kai grįžome į stotį, Alexas paskambino vadui pranešti, kad nė vienoje sienos pusėje gaisro nepastebėjome. Užbaigėme ryto darbus: apžiūrėjome ir nuplovėme ugniagesių automobilius, patikrinome įrangą. Toliau šioje dykumos pakraštyje esančioje gaisrinėje, smėlio spalvos kaip ir ją supantis kraštovaizdis, su vėliavos stiebu priešais pastatą ir krepšinio lanku už jo, laikas slinko lėtai. Kai ruošiantis statyti gaisrinę čia buvo sprogdinamos uolienos, dirvožemio pakankamai nesuspaudė, ir dabar grindyse vis atsirasdavo įtrūkimų – stotis lėtai grimzdo. Mums neleisdavo joje likti per naktį. Dienai einant į pabaigą ir karščiui šiek tiek atlėgus, stovėjome atvirame priemyje ir stebėjome 82-uju greitkeliu pravažiuojančius pavienius automobilius. Ši vieta buvo tokia tyki, ir gijos, jungiančios ją su valstybės smurtu ir nusikalstama ekonomine veikla, vykdoma į šiaurę ir pietus nuo sienos, plika akimi buvo nepastebimos. Bet mes žinojome, kaip yra iš tiesų. Kontrabandininkai, migrantai, federaliniai pareigūnai – visi stabtelėdavo stotyje: kontrabandininkai norėdavo pasinaudoti telefonu, kad galėtų susitarti dėl krovinių paėmimo, migrantai prašydavo vandens ir nurodyti kryptį, kelią stebintys federaliniai pareigūnai tiesiog stumdavo laiką. Per paskutinę mūsų pamainą Arizonos viešojo saugumo departamento pajėgos sulaukė įtariamąjį tiesiai priešais tą vietą, kurioje dabar stovėjome. Operacijai vadovaujantis pareigūnas

ketino įtariamąjį apklausti stotyje, ir man palengvėjo, kai jis persigalvojo ir visi išvažiavo – devyni nežymėti automobiliai vienoje voroje. Alexo brolis dirbo panašioje tarpžinybinėje institucijoje, todėl tokie nutikimai jo nestebino taip kaip manęs. Atrodė, kad jo nestebina niekas, kas vyksta prie sienos.

„Manęs yra prašę ugniagesių automobilyje paslėpti narkotikus“, – atvirauja jis. Prieš kelerius metus į stotį atėjęs vyras norėjo užverbuoti Alexą. Planuota rančioje „Buena Vista“ sukelti gaisrą ir, Alexui atvykus jo gesinti, į ugniagesių automobilį būtų pakrauta narkotikų. Alexas atsisakė. Tačiau atsilaikydavo ne visi. Ranka pasiekiamą prekybą narkotikais stipriai viliojo – atrodė sumanu narkotikus gabenti prisidengus oficialių institucijų skiriamaisiais ženklais. Tiesą sakant, tai pasitaikydavo dažnai¹⁰. Verbuojami ne tik vietos bendruomenių policijos pareigūnai ir ugniagesiai. Į tokias nešvarias operacijas kartais įsitraukia net ir pasieniečiai¹¹. Oficialios pareigos susipina su pašalinėmis aferomis, įstatymas susimaišo su nusikaltimais.

Siena kai kurias ribas paryškina, o kai kurias sulieja.

Ieva Jusionytė

SLENKSTIS. PAVOJAI IR PAGALBA JAV—MEKSIKOS PASIENYJE

Išleido

Leidykla LAPAS

Tiražas

1300

Kaip atrodo darbas ir gyvenimas pasienyje? Ką reiškia peržengti slenkstį ir patekti į kitą sienos pusę?

Brownio universiteto profesorė, antropologė Ieva Jusionytė keletus metus JAV–Meksikos pasienyje savanoriavo kaip paramedikė ir ugniagesė. Jos etnografiniame tyrime siena tampa pagrindine personaže, o gyvenimas pasienyje – knygos veiksmo scena. Iki paskutinio puslapio išlaikydama trilerio įtampą autorė pasakoja apie abipus sienos dirbančius gelbėtojus, kas dieną ieškančius pusiausvyros tarp valstybės saugumo politikos ir mirtiname pavojuje atsidūrusių migrantų gelbėjimo etikos.

2020 metais JAV darbo antropologų asociacijos prizų apdovanota knyga pasakoja apie sieną kaip politinę problemą, migraciją ir valstybių sienų nepaisančias stichines nelaimes. *Slenkstis* kviečia permąstyti, kas iš tiesų yra siena kintančiomis aplinkybėmis, neapsiribojant tik knygos geografija.

Ieva Jusionytė meistriškai pina asmenines istorijas su platesniu valstybiniu ir tarpvalstybiniu lygmenimis, parodydama, kaip žmonės atsiduria aršių politinių kovų dėl saugumo centre. Slenkstis – puiki proga Lietuvos skaitytojams pažvelgti į sienos, migracijos ir kitonškumo klausimus iš kitos perspektyvos.

– DR. KRISTINA JONUTYTĖ, antropologė (Vilniaus universitetas)

ISBN 978-609-8198-61-4

www.leidyklalapas.lt